

Huwelijkstevredenheid, Onenigheid over de Opvoeding en
Internaliserende Gedragsproblemen van Kinderen

Lisa Kerkhof

1182307

Bachelorscriptie

Universiteit Leiden

Gezinspedagogiek

M.J. Woudstra, MSc en Dr. M. G. Groeneveld

Januari 2015

Inhoudsopgave

Deel A: Projectverslag ‘Boys Will Be boys?’

Inleiding	3.
Het ‘Boys Will Be boys?’ project	3.
Onderzoeksvragen en hypothesen	5.
Participanten	6.
Procedure	6.
Observatietaken	7.
Computertaken	8.
Gemeten variabelen	9.
Verrichte werkzaamheden	10.
Huisbezoeken	10.
Coderen	11.
Zelf reflectie	12.
Referenties	14.

Inhoudsopgave

Deel B: Huwelijkstevredenheid, Onenigheid over de Opvoeding en Internaliserende Gedragsproblemen van Kinderen

Samenvatting	17.
Inleiding	18.
Probleemgedrag en de ontwikkeling van het kind	18.
Tevredenheid over het huwelijk en internaliserend probleemgedrag van het kind	19.
Onenigheid over de opvoeding en internaliserend probleemgedrag van het kind	20.
Huwelijkstevredenheid en opvoedingsonenigheid bij vaders	20.
Doelstelling, onderzoeksvragen en hypothesen	21.
Methode	22.
Participanten	22.
Procedure	23.
Meetinstrumenten	23.
Internaliserend probleemgedrag	23.
Tevredenheid over het huwelijk	24.
Onenigheid over de opvoeding	24.
Statistische analyses	24.
Resultaten	25.
Data-inspectie	25.
Tevredenheid over het huwelijk en internaliserend probleemgedrag van het kind	27.
Onenigheid over de opvoeding en internaliserend probleemgedrag van het kind	27.
Discussie	27.
Tevredenheid over het huwelijk en internaliserend probleemgedrag van het kind	28.
Onenigheid over de opvoeding en internaliseren probleemgedrag van het kind	29.
Verschillen tussen vaders en moeders	30.
Beperkingen, sterke punten en aanbevelingen voor vervolgonderzoek	31.
Conclusie	32.
Referenties	33.

Deel A: Projectverslag ‘Boys Will Be boys?’

Inleiding

Dit verslag geeft inzicht in de werkzaamheden die ik heb verricht bij het ‘Boys Will Be Boys?’ project voor mijn onderzoeksstage voor de bachelor Pedagogische Wetenschappen. In dit verslag zullen eerst de doelstellingen en hypothesen van het ‘Boys Will Be Boys?’ project worden beschreven. Daarna zullen de participanten, procedure en gemeten variabelen besproken worden. Hierop volgend worden de verrichte werkzaamheden beschreven, waaronder (het volgen van trainingen voor) het uitvoeren van huisbezoeken en het coderen van filmfragmenten. Tot slot volgt een zelfreflectie.

Het ‘Boys Will Be Boys?’ project

Het ‘Boys Will Be Boys?’ project is een vier jaar durend onderzoek waarin verschillen in opvoeding van jongens en meisjes tussen vaders en moeders zijn onderzocht in relatie tot de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind (Mesman, 2010). Het ‘Boys Will Be Boys?’ project heeft gebruik gemaakt van een *within-family* design. Hierdoor is het mogelijk onderzoek te doen naar zowel verschillen binnen als tussen gezinnen. Daarnaast worden in het onderzoek zowel moeders als vaders betrokken.

Het eerste doel van het onderzoeksproject is verschillen in sociaal-emotionele ontwikkeling tussen jongens en meisjes te onderzoeken. Uit eerder onderzoek, bij baby’s in de leeftijd van drie tot twaalf maanden, blijkt dat jongens actiever zijn dan meisjes (Else-Quest, Hyde, Goldsmith, & Van Hulle, 2006). Jongens lijken daarnaast op tweejarige leeftijd minder empathie en prosociaal gedrag te laten zien dan meisjes (Zahn-Waxler, Robinson, & Emde, 1992). Ook vertonen jongens in de eerste vier levensjaren gemiddeld meer agressie dan meisjes (Alink et al., 2006). De verschillen in sociaal-emotionele ontwikkeling tussen jongens en meisjes kunnen mogelijk verklaard worden door biologische variabelen. Jongens hebben bijvoorbeeld een lagere hartslag (Raine, 2002) en een hoger cortisol level (Kudielka & Kirschbaum, 2005) dan meisjes. Deze factoren lijken gerelateerd te zijn aan de ontwikkeling van probleemgedrag (Van Goozen, Fairchild, Snoek, & Harold, 2007). Naast biologische verschillen tussen jongens en meisjes kan de opvoeding ook invloed hebben op (verschillen in) de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Het tweede doel van het onderzoeksproject is daarom te onderzoeken of twee belangrijke aspecten van de opvoeding, sensitiviteit en disciplineren, gerelateerd zijn aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Sensitiviteit is de vaardigheid van de ouder om de signalen van het kind waar te nemen, op de juiste manier te interpreteren en daar passend op te reageren (Ainsworth et al., 1974). Sensitiviteit van de ouder in de eerste levensjaren van

het kind heeft een grote invloed op de ontwikkeling van een veilige gehechtheid tussen ouder en kind (De Wolff & van IJzendoorn, 1998). Insensitief ouderschap is daarentegen gerelateerd aan onveilige gehechtheid (IJzendoorn, Juffer, & Duyvesteyn, 1995). Onveilig gehechte kinderen hebben meer kans op de ontwikkeling van probleemgedrag dan kinderen die veilig gehecht zijn (Shaw & Vondra, 1995). Naast sensitiviteit heeft de manier van disciplineren van de ouder invloed op de ontwikkeling van sociaal-emotioneel gedrag van het kind (Rothbaum & Weisz, 1994). Er zijn zowel negatieve als positieve disciplineringsstrategieën. Negatieve disciplineringsstrategieën, zoals negatieve feedback en fysiek straffen, zijn gerelateerd aan de ontwikkeling van probleemgedrag van het kind (Bandura, 1973). Negatief disciplineren zorgt ervoor dat ouders negatief gedrag als voorbeeld geven aan het kind, waardoor het kind het negatieve gedrag imiteert (Bandura, 1973). Positief disciplineren, zoals positieve feedback en empathie voor het kind, zorgt daarentegen voor meer motivatie bij het kind om te doen wat de ouder zegt (Grusec & Kuczynski, 1997). Uit een meta-analyse is gebleken dat goedkeuring en leiding door ouders samenhangt met minder probleemgedrag (Rothbaum & Weisz, 1994).

Ten derde onderzoekt het *'Boys Will Be Boys?'* project verschillen tussen vaders en moeders in opvoeding van jongens en meisjes. Uit onderzoek is gebleken dat wanneer kinderen in conflict zijn met elkaar, moeders hun zoon eerder bevoordelen ten opzichte van andere kinderen dan hun dochter (Ross, Tesla, Kenyon, & Lollis, 1990). Moeders maken daarnaast vaker gebruik van inductie bij morele overtredingen bij meisjes dan bij jongens (Smetana, 1989) en zijn strenger bij meisjes met een moeilijk temperament dan jongens met een moeilijk temperament (Gordon, 1983). Jongens krijgen echter minder positieve feedback op prosociaal gedrag dan meisjes (Fagot, 1978). Ook wordt bij jongens agressief gedrag meer getolereerd en minder ontmoedigd dan bij meisjes (Malatesta & Haviland, 1982; Martin & Ross, 2005). Uit eerdere onderzoeken kan er dus geconcludeerd worden dat ouders toleranter zijn naar probleemgedrag en prosociaal gedrag minder aanmoedigen bij jongens dan bij meisjes.

Naast verschillen in de opvoeding is er mogelijk ook een verschil tussen jongens en meisjes qua ontvankelijkheid voor de omgeving. Het vierde doel van het *'Boys Will Be Boys?'* project is daarom te onderzoeken of jongens en meisjes verschillen in gevoeligheid voor de opvoeding. Uit eerder onderzoek is naar voren gekomen dat jongens meer beïnvloed lijken te worden door de manier van opvoeden dan meisjes Kerr, Lopez, Olson, & Sameroff, 2004 ; Rothbaum & weisz, 1994; shaw et al., 1998). Welke mechanismen hieraan ten grondslag liggen is nog niet duidelijk. In het *'Boys Will Be Boys?'* project wordt dit verder onderzocht.

Het laatste doel van het *'Boys Will Be Boys?'* project is om de rol van vaders in de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen te onderzoeken. In veel onderzoeken naar

factoren die van invloed zijn op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind zijn alleen moeders onderzocht (O’Leary & Vidair, 2005). Vaders spelen echter ook een belangrijke rol in de ontwikkeling van kinderen, met name in de ontwikkeling van gendersocialisatie (Connell & Goodman, 2002; Lamb, 1997; Maccoby, 1990). Daarnaast lijken vaders meer verschillend opvoedgedrag te laten zien naar jongens en meisjes dan moeders (Lytton & Romney, 1991). Uit eerder onderzoek is gebleken dat de manier van opvoeden van vaders bij jonge kinderen minder impact heeft op de ontwikkeling van het kind dan de manier van opvoeden van moeders (Rothbaum & Weisz, 1994). Bij kinderen op latere leeftijd is echter gebleken dat vaders meer effect hebben op de ontwikkeling van sociaal-emotioneel gedrag bij kinderen dan moeders (Kosterman, Haggerty, Spoth, & Redmond, 2004). Omdat vaders net als moeders een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling van het kind, is in het *‘Boys Will Be Boys?’* project zowel onderzoek gedaan naar moeders als naar vaders.

Onderzoeksvragen en hypothesen

Het *‘Boys Will Be Boys?’* project heeft vier onderzoeksvragen met bijbehorende hypothesen opgesteld om de onderzoeksdoelen te kunnen onderzoeken. De eerste onderzoeksvraag is of er meer verschillen zijn in de opvoeding bij ouders van kinderen met een verschillend geslacht dan ouders van kinderen met hetzelfde geslacht. De bijbehorende hypothese hierbij is dat ouders van kinderen met een verschillend geslacht hun kinderen met meer verschillen opvoeden dan ouders van kinderen met hetzelfde geslacht. Daarbij zullen ouders probleemgedrag bij jongens minder ontmoedigen en prosociaal gedrag minder stimuleren in vergelijking met meisjes.

Ten tweede is onderzocht of het verschil in opvoeden van jongens en meisjes een verklaring is voor geslachtsverschillen in de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Hierbij is de hypothese dat meer verschil in opvoeden van jongens en meisjes samenhangt met grotere verschillen tussen jongens en meisjes in sociaal-emotioneel gedrag, waarbij jongens meer probleemgedrag laten zien dan meisjes.

Daarnaast is onderzocht of er een verschil is tussen vaders en moeders met betrekking tot een gender gedifferentieerde opvoeding en de invloed ervan op sociaal-emotioneel gedrag van het kind. Verwacht wordt dat vaders meer gedifferentieerd opvoedgedrag laten zien dan moeders. Beide ouders hebben invloed op de ontwikkeling van sociaal-emotioneel gedrag van het kind, maar de invloed van het opvoedgedrag van moeders is sterker dan van vaders.

De laatste onderzoeksvraag is of er een verschil bestaat tussen jongens en meisjes in ontvankelijkheid voor insensitief ouderschap en negatieve discipline en de invloed hiervan op de sociaal-emotionele ontwikkeling. Hierbij is de hypothese dat jongens vatbaarder zijn voor

negatief opvoeden dan meisjes. Ook wordt verwacht dat negatief ouderschap meer zal samenhangen met probleemgedrag bij jongens dan bij meisjes.

Participanten

Het '*Boys Will Be Boys?*' project is een vier jaar durend onderzoek waaraan 390 gezinnen meededen. De gezinnen bestonden uit een vader, een moeder en twee kinderen. Het jongste kind was gedurende het eerste meetmoment ongeveer 12 maanden oud, gedurende het tweede meetmoment 24 maanden, bij het derde meetmoment 36 maanden en tijdens het laatste meetmoment 48 maanden. Tussen het jongste en het oudste kind zat een leeftijdsverschil van 18 tot 30 maanden. De helft van de gezinnen had twee kinderen van hetzelfde geslacht en de andere helft twee kinderen van verschillend geslacht. De helft van zowel de gezinnen met twee kinderen van hetzelfde geslacht als met twee kinderen van verschillend geslacht had een meisje als oudste kind en de andere helft een jongen als oudste kind. Gezinnen met één verzorgende ouder, kinderen met een mentale of fysieke handicap en ouders die niet in Nederland waren geboren of geen Nederlands spraken zijn uitgesloten van deelname aan het onderzoek.

De gezinnen zijn geworven door het sturen van brieven naar de gezinnen via de gemeentelijke basisadministratie. De gezinnen kwamen vooral uit gemeenten in het westen van Nederland. In de brieven stond de vraag of het gezin bericht terug wilde sturen met hun contactgegevens wanneer zij deel wilden nemen aan het onderzoek. Daarmee gaf het gezin toestemming om hen twee keer per jaar te mogen bezoeken; één bezoek met vader en de kinderen en één bezoek met moeder en de kinderen.

Procedure

De gezinnen die hadden toegestemd om aan het onderzoek mee te doen, zijn vier jaar lang twee keer per jaar thuis door twee onderzoekers van de Universiteit Leiden bezocht. De bezoeken bestonden uit één bezoek met moeder en de kinderen en één bezoek met vader en de kinderen. Een huisbezoek begon met een uitleg over het verloop van het huisbezoek en het invullen van een toestemmingsformulier voor deelname aan het onderzoek. Daarna voerde vader of moeder verschillende observatietaken uit met het jongste of oudste kind. Deze taken werden door de eerste onderzoeker gefilmd. De tweede onderzoeker ging met het andere kind naar een aparte ruimte om daar een computertaak uit te voeren. Vervolgens wisselden de kinderen om. Tot slot voerde vader of moeder met beide kinderen samen nog een aantal taken uit. Na de laatste taak mochten de kinderen spelen met het speelgoed dat de onderzoekers mee hadden genomen. Terwijl de kinderen aan het spelen waren, voerde de ouder nog drie

computertaken uit. Aan het einde van elk huisbezoek kregen alle kinderen (ook eventuele derde of vierde kind) als bedankje een cadeautje. De ouders kregen daarnaast jaarlijks een bijdrage als dank voor deelname. Naast de huisbezoeken vulden vaders en moeders twee vragenlijsten per jaar in, één over het oudste kind en één over het jongste kind. In beide vragenlijsten stonden ook vragen over de ouders zelf. Vanaf het derde onderzoeksjaar is ook een hormoononderzoek toegevoegd. Hiervoor zijn er foto's gemaakt van de rechterhand bij zowel de ouders als de kinderen en werden de ouders gevraagd tweemaal speeksel te verzamelen. Door middel van de foto's is de verhouding tussen wijs- en ringvinger gemeten. Dit geeft informatie over hormonen waaraan de ouders en kinderen zijn blootgesteld in de baarmoeder die invloed kunnen hebben op zowel opvoedgedrag van de ouders als op kindgedrag.

Observatietaken

Tijdens de huisbezoeken voerden de ouders verschillende observatietaken uit met zowel beide kinderen apart als beide kinderen samen. De eerste observatietak voor ouder en beide kinderen apart is de 'hulp-taak'. De onderzoekster liet tijdens deze taak een stapel (instructie)kaartjes vallen. Hierbij werd onderzocht of het kind kwam helpen. Het was de bedoeling dat de ouder zich tijdens deze taak afzijdig hield. De 'hulp-taak' duurt ongeveer drie minuten. Na de 'hulp-taak' volgde de taak 'spel zonder speelgoed'. Hierbij mocht de ouder samen met het kind gedurende vijf minuten spelen zonder gebruik te maken van speelgoed. Daarna mochten ouder en kind samen spelen met speelgoed dat door de onderzoekers is meegenomen. Na acht minuten kreeg de ouder de opdracht dat het kind het speelgoed moest opruimen. Deze taak duurt maximaal vijf minuten. Wanneer het speelgoed was opgeruimd volgde de 'au-taak', waarbij de onderzoekster zogenaamd haar knie stootte en pijn had. Hierbij werd onderzocht of het kind kwam helpen. De ouder werd ook tijdens deze taak gevraagd niet in te grijpen. De 'au-taak' duurt ongeveer drie minuten. Tot slot las de ouder samen met het kind een boek met emotieplaten. De ouder kreeg vijf minuten de tijd om alle platen door te nemen met het kind. De ouder voerde al deze observatietaken eerst met het ene kind uit, waarbij het andere kind een computertaak uitvoerde. Daarna wisselden de kinderen om. Vervolgens voerde de ouder nog een aantal observatietaken uit met beide kinderen samen. De eerste taak hiervan was de 'deel-taak'. Hierbij moest het jongste kind een doosje rozijntjes delen met het oudste kind of het oudste kind een stel kaartjes met het jongste kind. Deze taak duurt vijf minuten. De ouder werd gevraagd zich de eerste minuut afzijdig te houden. Na de 'deel-taak' mochten beide kinderen samen met speelgoed spelen. Na vijf minuten moesten de kinderen het speelgoed opruimen. Ook hier stond vijf minuten voor.

Vervolgens bekeek de ouder samen met de kinderen een platenboek met tien platen van jongens en meisjes in zowel genderstereotype als contrastereotype contexten . Hiervoor hadden zij tien minuten de tijd. Hierna volgde nog een ‘deel-taak’. Wanneer tijdens de eerste ‘deel-taak’ rozijntjes waren verdeeld, werden nu de kaarten verdeeld. Wanneer de kaartjes tijdens de eerste ‘deel-taak’ waren verdeeld, werden na het platenboek rozijntjes verdeeld. De laatste taak was de ‘afblijf-taak’. Tijdens deze taak kreeg de ouder een tas met aantrekkelijk speelgoed van de onderzoeker. De ouder moest het speelgoed uit de tas halen. Hierbij mochten de kinderen de eerste twee minuten nergens mee spelen. Daarna mochten ze twee minuten alleen met het minst aantrekkelijke speelgoed spelen, een knuffel. Na vier minuten mochten de kinderen met al het speelgoed spelen.

Computertaken

Naast de observatietaken zijn er tijdens de huisbezoeken ook computertaken afgenomen bij zowel de ouders als de kinderen. Voor de ouders waren er drie computertaken, de ‘KX-taak’, de ‘Verjaardags-taak’ en de ‘Carrière-en-Gezins-taak’. Met de ‘KX-taak’ is het inhibitievermogen en de reactiesnelheid van de ouder gemeten. Deze taak is vanaf het 4e jaar afgenomen. Tijdens de ‘KX-taak’ verscheen er een *K* of een *X* in beeld. Wanneer de ouder een *X* zag, moest hij of zij zo snel mogelijk op een knop drukken. Wanneer een *K* in het beeld verscheen moest er niet op een knop worden gedrukt. Bij de ‘Verjaardags-taak’ verschenen er op de computer verschillende plaatjes van speelgoed (bijvoorbeeld een motor, hijskraan, poppenwagen of barbiepop). De ouders moesten het speelgoed verdelen over jongens en meisjes. In de eerste ronde moesten poppen, poppenkleertjes, poppenhuizen en poppenspulletjes verdeeld worden aan meisjes en auto’s, garages, gereedschap en vliegtuigen aan jongens. Bij de tweede ronde moest de ouder poppen, poppenkleertjes, poppenhuizen en poppenspulletjes verdelen aan jongens en auto’s, garages, gereedschap en vliegtuigen bij meisjes. Beide ronden werden hierna nog één keer herhaald. Bij de laatste computertaak voor de ouders, de ‘Carriere-en-Gezins-taak’, moest de ouder afwisselend woorden verdelen bij de juiste categorie. Er waren vier categorieën: mannennamen, vrouwennamen, gezin en carrière. Als bijvoorbeeld het woord ‘Jaap’ in beeld verscheen, moest de ouder dit woord verdelen bij mannennamen en het woord ‘Sophie’ bij vrouwennamen. Soms hoorden twee categorieën bij elkaar. In de eerste ronde hoorden woorden als ‘salaris’ bij de categorie mannennamen en ‘familie’ bij vrouwennamen. In de twee ronde werd het omgedraaid en hoorden woorden als ‘salaris’ bij de categorie vrouwennamen en ‘familie’ bij mannennamen. Met zowel de ‘Verjaardagstaak’ als de ‘Carriere-en-Gezins-taak’ zijn impliciete genderstereotypen, inhibitie en reactiesnelheid van de ouder gemeten.

Naast computertaken voor de ouders waren er ook twee computertaken voor de kinderen. De kinderen moesten bij het moederbezoek de ‘Verjaardagstaak’ uitvoeren en bij het vaderbezoek de ‘Kat-en-muis-taak’. De ‘Verjaardagstaak’ is dezelfde taak als de ‘Verjaardagstaak’ die vaders en moeders deden. Ook hiermee zijn impliciete genderstereotypen, inhibitie en reactiesnelheid gemeten. Bij de ‘Kat-en-muis-taak’ verscheen er afwisselend een kat of een muis op het scherm. Het kind moest zo snel mogelijk op de knop drukken wanneer er een muis in het beeld verscheen. Wanneer de kat verscheen moest er niet op een knop worden gedrukt. Met de ‘Kat-en-muis-taak’ zijn het inhibitievermogen en de reactiesnelheid van het kind gemeten.

Gemeten variabelen

In het project zijn verschillende oudergedragingen onderzocht. De oudervariabelen die zijn gemeten tijdens de huisbezoeken zijn: reacties op disruptief en pro sociaal kindgedrag, boodschappen over genderstereotypen en impliciete genderstereotypen, sensitiviteit, emotiesocialisatie en discipline. Reacties op disruptief kindgedrag zijn gemeten tijdens de ‘afblijf-taak’ en ‘opruim-taak’ en reacties op pro sociaal gedrag met de ‘deel-taak’ en de ‘au-taak’. Boodschappen over genderstereotypen zijn gemeten door middel van het platenboek over genderstereotype en contrastereotype gedrag bij jongens en meisjes. Impliciete genderstereotypen zijn gemeten met de ‘Verjaardagstaak’ en de ‘Carière-en-Gezins-taak’. Sensitiviteit is gemeten tijdens de taken ‘spel met speelgoed’ en ‘spel zonder speelgoed’. Met de *Emotional Availability Scales* is sensitiviteit en nonintrusiviteit van de ouder gemeten. Disciplineren is gemeten met de ‘opruim-’ en de ‘afblijf-taak’ en emotiesocialisatie is gemeten wanneer ouder en kind het boek met emotieplaten bekeken.

Naast oudergedragingen zijn ook kindgedragingen onderzocht. De kindvariabelen die zijn gemeten zijn disruptief en pro sociaal gedrag, impliciete genderstereotypen en inhibitie. Ongehoorzaamheid is gemeten tijdens de ‘opruim-taak’ en de ‘afblijf-taak’. Pro sociaal gedrag is gemeten tijdens de ‘deel-taak’ en met de ‘au-’ en de ‘hulp-taak’. Naast disruptief en pro sociaal gedrag zijn ook impliciete genderstereotypen en inhibitie gemeten, door middel van de computertaken.

Naast de huisbezoeken zijn er door beide ouders ook twee vragenlijsten ingevuld met vragen over de kinderen en de ouders zelf. Hiermee zijn onder andere de ouderfactoren tevredenheid over het huwelijk, onenigheid over de opvoeding, psychopathologie en stress gemeten. De kindfactoren die onder andere zijn gemeten door middel van vragenlijsten zijn temperament van het kind en probleemgedrag.

Verrichte werkzaamheden

Voor het '*Boys Will Be boys?*' project heb ik huisbezoeken afgelegd als tweede onderzoeker, waarvoor ik twee trainingsbijeenkomsten heb gevolgd. Daarnaast heb ik vier bijeenkomsten gevolgd voor de codeertraining, heb ik een betrouwbaarheidsset uitgevoerd en heb ik een groot aantal filmfragmenten gecodeerd. Eerst zal een overzicht gegeven worden van de huisbezoek- en codeertraining. Daarnaast zal het verloop van het afleggen van huisbezoeken en het coderen van filmfragmenten besproken worden. Tot slot volgt een zelfreflectie over de verrichtte werkzaamheden tijdens het project.

Huisbezoeken

Voordat ik huisbezoeken mocht afleggen heb ik een training gevolgd die bestond uit twee bijeenkomsten. Tijdens de eerste bijeenkomst werd de google-agenda om huisbezoeken in te plannen uitgelegd. Ook werd tijdens de eerste bijeenkomst duidelijk dat alle bachelorstudenten, waaronder ik, tweede onderzoeker waren tijdens het uitvoeren van de huisbezoeken en alle masterstudenten eerste onderzoeker. Eerste onderzoekers mochten tijdens de huisbezoeken de observatietaken filmen en de tweede onderzoekers mochten de computertaken afnemen. Ook werd tijdens de eerste bijeenkomst het draaiboek van de 'Kat-en-muis-taak' doorgenomen. Hierbij werden aandachtspunten en mogelijke valkuilen tijdens deze computertaak besproken. Na de uitleg konden de studenten de 'Kat-en-muis-taak' op de laptops oefenen. Tijdens de tweede bijeenkomst werd het in- en uitpakken van de koffer uitgelegd. Voor ieder huisbezoek moest er een koffer met speelgoed, de camera en statief worden ingepakt. Daarnaast moest ook een laptotas met de laptop, platenboeken en alle formulieren worden meegenomen. Het was erg belangrijk dat er niks vergeten werd in te pakken. Na de uitleg over de koffer werd het draaiboek van de 'KX-taak' en de 'Verjaardagstaak' doorgenomen. Ook voor deze taken werden de aandachtspunten en valkuilen besproken. Na de uitleg mochten studenten beiden taken oefenen op de laptops.

Na de bijeenkomsten moesten alle onderzoekers een proefbezoek uitvoeren om te oefenen voordat de echte huisbezoeken konden beginnen. Een proefbezoek wordt hetzelfde uitgevoerd als een echt huisbezoek, alleen wordt het bezoek bij een gezin afgelegd waarvan de data niet mee worden genomen in het onderzoek. Ondanks dat ik een beetje zenuwachtig was verliep het proefbezoek goed. Het was fijn om een proefbezoek af te leggen voor een echt huisbezoek om zo de eerste spanning weg te nemen en om wat meer vertrouwen te krijgen. Na het proefbezoek heb ik 53 huisbezoeken afgelegd tijdens het vierde onderzoeksjaar van het '*Boys Will Be boys?*' project. Tijdens de huisbezoeken heb ik de computertaken afgenomen bij de ouder en bij beide kinderen apart. Bij de ouder heb ik de 'KX-taak', de

‘Verjaardagstaak’ en de ‘Carriere-en-Gezins-taak’ afgenomen. Bij de kinderen heb ik bij het moederbezoek de ‘Verjaardagstaak’ en bij het vaderbezoek de ‘Kat-en-muis-taak’ afgenomen.

Het was belangrijk voor het onderzoek dat ik huisbezoeken heb afgelegd, omdat veel data zijn verkregen door de taken die zijn afgenomen tijdens de huisbezoeken. Zonder de huisbezoeken zou er alleen data uit vragenlijsten zijn. Bij de huisbezoeken heb ik door het zien van de taken geleerd op wat voor manieren je bepaald ouder- en kindgedrag kan meten. Ik vond het interessant om te zien dat alle kinderen en ouders anders reageren tijdens de observatie- en computertaken. Ook vond ik het leuk om praktisch bezig te zijn in plaats van theoretisch. Wat minder goed ging was dat ik een enkele keer kleine dingen ben vergeten in te pakken (bijvoorbeeld de kaartjes voor bij de ‘deel-taak’). Dit was vervelend tijdens het bezoek, maar gelukkig was het elke keer wel op te lossen. Bij de ‘deel-taak’ zijn bijvoorbeeld een keer de instructiekaartjes gebruikt in plaats van de echte kaartjes. Ik ben blij dat de huisbezoeken en het contact met de kinderen en de ouders goed gingen en dat ik heb mogen helpen bij het onderzoek.

Coderen

Naast de training voor de huisbezoeken heb ik ook een codeertraining gevolgd die bestond uit vier bijeenkomsten. Voor het project heb ik het construct *sibling discipline* gecodeerd. Met dit construct werd de manier van disciplineren van oudste kind naar het jongste kind gemeten. Dit construct wordt gemeten met de ‘afblijf-taak’. Bij deze taak kreeg de ouder een tas met aantrekkelijk speelgoed en moest het speelgoed uit de tas halen. De kinderen mochten de eerste twee minuten niet aan het speelgoed komen. Na twee minuten mochten ze alleen met het minst aantrekkelijke speelgoed, een knuffel, spelen. Na vier minuten mochten de kinderen met al het speelgoed spelen. Tijdens de eerste bijeenkomst werd het construct *sibling discipline* uitgelegd aan de hand van filmfragmenten. Elke week moesten we tien filmpjes coderen, die tijdens de bijeenkomst erna besproken werden. Tijdens de bijeenkomsten was er ook gelegenheid om vragen te stellen. De training werd gegeven door twee onderzoekers van het ‘*Boys Will Be boys?*’ project. Er waren drie studenten die het construct *sibling discipline* codeerden. Na vier weken te hebben geoefend hadden we drie weken de tijd om een betrouwbaarheidsset van 30 filmfragmenten uit te voeren. Wanneer je betrouwbaar was, mocht je beginnen met het coderen van het construct. Na de eerste betrouwbaarheidsset waren er bij mij nog een aantal filmpjes die ik niet goed genoeg had gecodeerd. Gelukkig had ik nog een kans om een paar filmpjes opnieuw te coderen voor mijn betrouwbaarheidsset. Na de tweede betrouwbaarheidsset ben ik wel betrouwbaar geworden en

mocht ik 56 uur aan filmpjes uit het tweede en derde onderzoeksjaar coderen. Hierbij codeerde ik fragmenten van zowel vader met beide kinderen als moeder met beide kinderen.

Voor het coderen van *sibling discipline* moest ik op een scoreformulier bijhouden wanneer het oudste kind het jongste kind disciplineerde en op welke manier dit gebeurde. De mogelijke opties waren: *verbaal*, *fysiek* en *troosten/afleiden*. Een voorbeeld van *verbaal* disciplineren is wanneer het oudste kind tegen het jongste kind zegt: ‘niet aan het speelgoed zitten’. Een voorbeeld van *fysiek* disciplineren is wanneer het jongste kind naar het speelgoed reikt en het oudste kind het kind er vanaf duwt. Een voorbeeld van *troosten/afleiden* is wanneer het oudste kind het jongste kind afleid door bijvoorbeeld met het jongste kind met de knuffel te spelen. Wanneer het oudste kind het jongste kind disciplineerde moest ik hiervan de tijd aangeven op het scoreformulier. Iedere discipline van oudste naar jongste kind werd per twee seconde geteld. Duurde een actie bijvoorbeeld vier seconde dan moest ik de actie twee keer scoren. Uiteindelijk werden de scores per soort discipline bij elkaar opgeteld tot een totaalscore.

Het was belangrijk voor het onderzoek dat ik data van de observatietaken heb gecodeerd zodat deze data geanalyseerd kon worden. Dat ik *sibling discipline* heb gecodeerd was dus nodig. Tijdens het coderen ben ik er achter gekomen dat het lastig is om constructen te coderen. Je bent snel geneigd om te interpreteren of beïnvloed te worden door het kind of door de ouder. Het is echter zaak dat je zo objectief mogelijk blijft. Ik vond het tijdens het coderen leuk om gericht op een bepaald construct (in dit geval disciplineren) te letten. Door de codeertraining wist ik wat er tijdens de ‘afblijf-taak’ is gemeten. Hierdoor keek ik tijdens de huisbezoeken ook anders naar de ‘afblijf-taak’.

Zelfreflectie

Voordat ik begon aan mijn stage bij het ‘*Boys Will Be boys?*’ project, had ik nog geen ervaring met onderzoek doen. Wat ik interessant vond aan het onderzoek van ‘*Boys Will Be boys?*’ is dat geslachtsverschillen zijn onderzocht. Het verschil in opvoeden tussen mannen en vrouwen en het verschil in gedrag tussen jongens en meisjes trok mij erg aan. Ook vond ik het leuk om huisbezoeken af te leggen en filmfragmenten te mogen te coderen. Het coderen vond ik interessant omdat het zorgde voor een nieuwe kijk op de observatietaken door bewustwording van wat de onderzoekers eigenlijk met de taak wilden meten. Wat ik jammer vond was dat ik voor het project alleen tweede onderzoek mocht zijn. Ik denk dat als ik zowel eerste als tweede onderzoeker was geweest ik nog meer had kunnen leren. Dan had ik namelijk ook andere observatietaken kunnen zien dan alleen de observatietaken met ouder en beide kinderen.

Omdat een huisbezoek altijd wordt afgelegd door twee onderzoekers, was het belangrijk om goed samen te werken en goed te kunnen plannen. Voorafgaand aan het huisbezoek moest je namelijk met je medestudente contact hebben om af te spreken wie de koffer mee heen neemt en weer terug brengt, hoe laat je zou afspreken en hoe je zou reizen. Vooral wanneer iemand twee huisbezoeken op één dag had, was het goed plannen van groot belang. Daarnaast moet het huisbezoek volgens een vast draaiboek worden uitgevoerd, zodat het bij alle gezinnen hetzelfde verloopt. Het was dus belangrijk om gestructureerd te werk te gaan en het huisbezoek af te nemen zoals in het draaiboek geschreven staat. Ook was tijdens het huisbezoek het contact met de ouders en de kinderen belangrijk. Je moest zorgen dat het gezin zich op hun gemak voelde. Ik heb in dat opzicht veel geleerd qua contact met kinderen. Er is veel verschil in gedrag van kinderen te zien en hier moet je je aan kunnen aanpassen. Bij verlegen kinderen moet je er op letten dat zij zich op hun gemak voelen zodat ze alle taken durven te doen. Bij drukke kinderen moet je er op letten dat ze zich concentreren op de taak. Ik vond het interessant en leerzaam om mijzelf bij ieder huisbezoek aan te passen aan het gedrag van het kind. Wat ik van het onderzoek heb geleerd is samenwerken, gestructureerd werken en het omgaan met ouders en kinderen in verschillende gezinnen. Ik vond het leuk om bij te dragen aan een onderzoek en om een tijd intensief bezig te zijn met een project.

Voor vervolg onderzoek zou ik het interessant vinden om meer ervaring op te doen in gezinnen met oudere kinderen omdat in het '*Boys Will Be Boys*' project alleen onderzoek is gedaan naar jonge kinderen. Daarnaast zijn alleen gezinnen met Nederlandse afkomst onderzocht. Het zou ook interessant zijn om onderzoek te doen naar gezinnen uit verschillende culturen. Om zo ook verschillen tussen culturen te onderzoeken. Dit zou mijn kennis kunnen verbreden en hiermee zou ik mijn geleerde vaardigheden verder kunnen ontwikkelen. Deze kennis zou toegepast kunnen worden in mijn toekomstige werk bij diverse gezinnen.

Referenties

- Ainsworth, M. D. S., Bell, S. M., & Stayton, D. (1974). Infant–mother attachment and social development. In M.P. Richards (Ed.). *The introduction of the child into a social world* (pp. 99–135). London: Cambridge University Press.
- Alink, L.R.A., Mesman, J., Van Zeijl, J., Stolk, M.N., Juffer, F., Koot, H.M., Bakermans-Kranenburg, M.J., & Van IJzendoorn, M.H. (2006). The early childhood aggression curve: Development of physical aggression in 10- to 50-month-old children. *Child Development, 77*, 954-966. doi: 10.1111/j.1467-8624.2006.00912.x
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. Englewood Cliffs, NY: Prentice Hall.
- Connell, A. M., & Goodman, S. H. (2002). Association between psychopathology in fathers versus mothers and children's internalizing and externalizing behavior problems: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 128*(5), 746-773. doi: 10.1037/0033-2909.128.5.746
- De Wolff, M. S. & Van IJzendoorn, M. H. (1997). Sensitivity and attachment: A meta-analysis on parental antecedents of infant attachment. *Child Development, 68*, 571-591. doi: 10.1111/j.1467-8624.1997.tb04218.x
- Else-Quest, N. M., Hyde, J. S., Goldsmith, H. H., & Van Hulle, C. (2006). Gender differences in temperament: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 132*, 33-72. doi: 10.1037/0033-2909.132.1.33
- Fagot, B. I. (1978). The influence of sex of child on parental reactions to toddler children. *Child Development, 49*, 459-465. doi: 10.2307/1128711
- Gordon, N. B. (1983). Maternal perception of child temperament and observed mother-child interaction. *Child Psychiatry and Human Development, 13*, 153-167. doi: 10.1007/BF00705856
- Grusec, J. E. & Kuczynski, L. (1997). *Parenting and Children's Internalization of Values: A Handbook of Contemporary Theory*. New York: Wiley.
- Kerr, D. C. R., Lopez, N. L., Olson, S.L., & Sameroff, A.J. (2004). Parental discipline and externalizing behaviour problems in early childhood: The roles of moral regulation and child gender. *Journal of Abnormal Child Psychology, 32*, 369-383. doi: 10.1023/B:JACP.0000030291.72775.96
- Kosterman, R., Haggerty, K. P., Spoth, R., & Redmond, C. (2004). Unique influence of others and fathers on their children's antisocial behaviour. *Journal of Marriage and Family, 66*, 762-778. doi: 10.1111/j.0022-2445.2004.00051.x

- Kudielka, B.M., & Kirschbaum, C. (2005). Sex differences in HPA axis responses to stress: A review. *Biological Psychology*, *69*, 113-132. doi:10.1016/j.biopsycho.2004.11.009
- Lamb, M. E. (Ed.) (1997). *The role of the father in child development* (Third edition). New York: Wiley.
- Lytton, H., & Romney, D. M. (1991). Parent's differential socialization of boys and girls. *Psychological Bulletin*, *109*, 267-296. doi: 10.1037/0033-2909.109.2.267
- Maccoby, E. E. (1990). Gender and relationships: A developmental account. *American Psychologist*, *45*, 513- 520. doi: 10.1037/0003-066X.45.4.513
- Malatesta, C. Z., & Haviland, J. M. (1982). Learning display rules: The socialization of emotion expression in infancy. *Child Development*, *53*, 991-1003. doi: 10.2307/1129139
- Martin, J.L. & Ross, H.S. (2005). Sibling aggression: Sex differences and parents' reactions *International Journal of Behavioural Development*, *29*, 129-138. doi: 10.1080/01650250444000469
- Mesman, J. (2010). ERC Starting Grant: Research proposal Boys Will Be Boys?. Verkregen op 1 december 2014 van https://blackboard.leidenuniv.nl/courses/1/BWBB-PED-1314FSW/content/2598364_1/Boyswillbeboys%20projectvoorstel.pdf
- O'Leary, S. G., & Vidair, H. B. (2005). Marital adjustment, child-rearing disagreements, and overreactive parenting: Predicting child behavior problems. *Journal of Family Psychology*, *19*, 208-216. doi: 10.1037/0893-3200.19.2.208
- Olson, S. L., Bates, J. E., Sandy, M., & Lanthier, R. (2000). Early developmental precursors of externalizing behaviour in middle childhood and adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *28*, 119-133. doi: 10.1023/A:1005166629744
- Patterson, G. R. (1982). *Coercive family process*. Eugene, OR: Castalia.
- Raine, A. (2002). Annotation: The role of prefrontal deficits, low autonomic arousal, and early health factors in the development of antisocial and aggressive behaviour. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *43*, 417-434. doi: 10.1111/1469-7610.00034
- Ross, H., Tesla, C., Kenyon, B., & Lollis, S. (1990). Maternal intervention in toddler peer conflict: The socialization of principles of justice. *Developmental Psychology*, *26*, 994-1003. doi: 10.1037/0012-1649.26.6.994
- Rothbaum, F. & Weisz, J. R. (1994). Parental caregiving and child externalizing behaviour in nonclinical samples: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, *116*, 55-74. doi: 10.1037/0033-2909.116.1.55

- Shaw, D. S. & Vondra, J. I. (1995). Infant attachment security and maternal predictors of early behaviour problems: A longitudinal study of low-income families. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *23*, 335-357. doi: 10.1007/BF01447561
- Shaw, D. S., Winslow, E. B., Owens, E. B., Vondra, J. I., Cohn, J. F., & Bell, R. Q. (1998). The development of early externalizing problems among children from low-income families: A transformational perspective. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *26*, 95-107. doi: 10.1023/A:1022665704584
- Smetana, J. (1989). Toddlers' social interactions in the context of moral and conventional transgressions in the home. *Developmental Psychology*, *25*, 499-508. doi: 10.1037/0012-1649.25.4.499
- Van Goozen, S.H.M., Fairchild, G., Snoek, H., Harold, G.T. (2007). The Evidence for a neurobiological model of childhood antisocial behaviour, *Psychological Bulletin*, *133*, 149-182. doi: 10.1037/0033-2909.133.1.149
- Van IJzendoorn, M.H., Juffer, F., & Duyvesteyn, G.C. (1995). Breaking the intergenerational cycle of insecure attachment: A review of the effects of attachment-based interventions on maternal sensitivity and infant security. *Journal of child psychology and psychiatry*, *36*, 225-248. doi: 10.1111/j.1469-7610.1995.tb01822.x
- Zahn-Waxler, C., Robinson, J., & Emde, R. N. (1992). The development of empathy in twins. *Developmental Psychology*, *28*, 1038-1047. doi: 10.1037/0012-1649.28.6.1038

Deel B: Huwelijkstevredenheid, Onenigheid over de Opvoeding en Internaliserende Gedragsproblemen van Kinderen

Samenvatting

Internaliserend probleemgedrag kan negatieve consequenties hebben voor een kind. Daarom is het belangrijk te onderzoeken welke factoren een rol spelen in de ontwikkeling van internaliserend probleemgedrag. In de huidige studie is onderzocht of tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding van vaders en moeders gerelateerd zijn aan internaliserend probleemgedrag van het kind. Voor deze studie zijn data gebruikt van 100 gezinnen, bestaande uit een vader, een moeder en hun oudste kind afkomstig uit het *'Boys Will Be Boys?'* project. Tevredenheid over het huwelijk, onenigheid over de opvoeding en internaliserend probleemgedrag van het kind zijn gemeten aan de hand van vragenlijsten die door beide ouders zijn ingevuld. Tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding van vaders en moeders waren in deze studie geen voorspellers van internaliserend probleemgedrag van het kind. Bij zowel vaders als moeders was ontevredenheid over het huwelijk positief gerelateerd aan de ervaren onenigheid over de opvoeding van vaders en moeders. Vaders waren in deze studie daarnaast tevredener over het huwelijk en ervoeren minder onenigheid over de opvoeding dan moeders. Onenigheid over de opvoeding en tevredenheid over het huwelijk zijn voor beide ouders gerelateerd aan elkaar. In het huidige onderzoek is in tegenstelling tot eerder onderzoek geen relatie gevonden tussen huwelijkstevredenheid, opvoedingsonenigheid en internaliserend probleemgedrag bij het kind. Met de aanbevelingen die in deze studie worden gegeven voor toekomstig onderzoek kan er mogelijk meer inzicht worden verkregen in deze relaties.

Inleiding

Internaliserend probleemgedrag kan leiden tot verscheidene problemen voor het kind (van der Valk, Stroet, & Boomsma, 1998). Zo bleek uit een aantal longitudinale studies dat kinderen met internaliserende gedragsproblemen vaker slachtoffer zijn van pesten van leeftijdsgenoten (Reijntjes, Kamphuis, Prinzie, & Telch, 2010), het minder goed op school doen, minder gewaardeerd worden door leeftijdsgenoten (Henricsson & Rydell, 2006; Olson & Rosenblum, 1998) en minder sociale vaardigheden bezitten (Olson & Rosenblum, 1998) dan kinderen zonder gedragsproblemen. Omdat internaliserend probleemgedrag veel problemen kan veroorzaken is het belangrijk te onderzoeken welke factoren een rol spelen in de ontwikkeling van internaliserend probleemgedrag. In de huidige studie is onderzoek gedaan naar de ouderfactoren tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding in relatie tot internaliserend probleemgedrag van het kind. De meeste onderzoeken naar de invloed van tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding op de ontwikkeling van het kind zijn gedaan bij moeders. In dit onderzoek zijn zowel vaders als moeders betrokken omdat vaders net als moeders een belangrijke rol spelen in de opvoeding van kinderen (Connell & Goodman, 2002).

Probleemgedrag en de ontwikkeling van het kind

In de leeftijd van 1,5 tot 5 jaar heeft gemiddeld tien tot vijftien procent van de kinderen gedragsproblemen (Campbell, 1995). Er zijn twee vormen van gedragsproblemen: externaliserende en internaliserende gedragsproblemen (Van der Valk et al., 1998). Externaliserende gedragsproblemen zijn gedragingen die voor anderen duidelijker zichtbaar en makkelijker te herkennen zijn dan internaliserende gedragsproblemen en vaak als negatief of ongepast worden ervaren (Buist et al., 2004; Prior, 1996). Voorbeelden van dit probleemgedrag zijn agressief gedrag en aandachtsproblemen (Eisenberg et al, 2001). Kinderen die veel externaliserend probleemgedrag vertonen, presteren minder goed op school en worden minder geaccepteerd door leeftijdsgenoten dan kinderen zonder gedragsproblemen (Henricsson & Rydell, 2006).

In de huidige studie is internaliserend probleemgedrag onderzocht. Internaliserende gedragsproblemen zijn minder duidelijk te herkennen en vallen vaak minder op dan externaliserende gedragsproblemen omdat de omgeving weinig last heeft van het gedrag (Buist et al., 2004; Prior, 1996). Voorbeelden van internaliserend probleemgedrag zijn angst, depressie en verdriet (Eisenberg et al, 2001). Internaliserend probleemgedrag valt bij jonge kinderen minder op dan bij oudere kinderen (Gardner & Shaw, 2008), omdat jonge kinderen nog niet altijd in staat zijn deze problemen verbaal te uiten (Campbell, 1995). Kinderen die

veel internaliserend probleemgedrag vertonen lopen het risico op de ontwikkeling van verscheidende problemen (Van der Valk et al., 1998). Uit een aantal longitudinale studies blijkt bijvoorbeeld dat kinderen met internaliserende gedragsproblemen vaker slachtoffer zijn van pesten van leeftijdsgenoten (Reijntjes et al., 2010) en minder gewaardeerd worden door leeftijdsgenoten (Henricsson & Rydell, 2006; Olson & Rosenblum, 1998). Afwijzing door leeftijdsgenoten kan leiden tot minder goede schoolresultaten, slechtere werkprestaties en minder ambitie (Bagwell, Newcomb, & Bukowski, 1998). Ook zorgt afwijzing door leeftijdsgenoten voor minder aanwezigheid bij sociale activiteiten (Bagwell et al., 1998). Tevens hebben kinderen met internaliserende gedragsproblemen minder sociale vaardigheden dan kinderen zonder deze gedragsproblemen (Olson & Rosenblum, 1998).

Tevredenheid over het huwelijk en internaliserend probleemgedrag van het kind

Een factor die gerelateerd kan zijn aan de ontwikkeling van internaliserend probleemgedrag van het kind is tevredenheid over het huwelijk van de ouders. Tevredenheid over het huwelijk is de mate van een positieve of negatieve kijk van de ouder op de relatie met de partner (Roach, Frazier, & Bowden, 1981). Minder tevredenheid over het huwelijk leidt mogelijk tot de ontwikkeling van meer probleemgedrag bij het kind. Ouders die minder tevreden zijn over hun huwelijk hebben vaker conflicten met elkaar dan ouders die tevredener zijn over hun huwelijk (Gottman & Levenson, 1992; Howes & Markman, 1989). Veel conflicten tussen ouders kunnen stress veroorzaken bij zowel de ouders als de kinderen (Emery, 1982). Volgens Baker et al. (2003) hangt stress bij ouders samen met gedragsproblemen van het kind. Naarmate ouders meer stress ervaren, vertonen de kinderen meer probleemgedrag.

Uit meerdere onderzoeken is naar voren gekomen dat conflicten tussen ouders binnen een relatie invloed hebben op externaliserende gedragsproblemen bij jongens (Emery, 1982; Jouriles et al., 1991), maar niet bij meisjes (Emery, 1982). Hoe meer conflicten er tussen ouders zijn binnen een relatie, hoe meer van deze gedragsproblemen jongens vertonen (Emery, 1982; Jouriles et al., 1991). Naast dat conflicten tussen ouders gerelateerd lijken te zijn aan externaliserend probleemgedrag van kinderen blijkt dat conflicten binnen een relatie ook gerelateerd zijn aan internaliserend probleemgedrag van het kind (McDonald & Grych, 2006). Kinderen die blootgesteld worden aan conflicten tussen hun ouders vertonen meer internaliserend probleemgedrag dan kinderen die minder blootgesteld worden aan conflicten tussen hun ouders (McDonald & Grych, 2006). De sterkte van de relatie tussen blootstelling aan conflicten van ouders en internaliserend probleemgedrag van het kind lijkt in dit

onderzoek af te hangen van de mate waarin het kind zichzelf de oorzaak van het conflict voelt en niet van geslacht van het kind (McDonald & Grych, 2006).

Onenigheid over de opvoeding en internaliserend probleemgedrag van het kind

Een andere factor die gerelateerd kan zijn aan internaliserend probleemgedrag van het kind is onenigheid over de opvoeding tussen ouders. Onenigheid over de opvoeding is de mate waarin ouders het wel of niet met elkaar eens zijn over de manier van opvoeden van hun kinderen (Block, Block, & Morrison, 1981). Wanneer het kind onenigheid over de opvoeding tussen de ouders ervaart, kan hij of zij zich terugtrekken (O’Leary & Vidair, 2005). Zich terugtrekken is een voorbeeld van internaliserend probleemgedrag (Eisenberg et al., 2001). Uit eerder onderzoek is gebleken dat onenigheid over de opvoeding tussen ouders gerelateerd is aan internaliserende gedragsproblemen bij zowel jongens (Jouriles et al., 1991; Lee, Beauregard, & Bax, 2005) als meisjes (Lee et al., 2005) in de voorschoolse leeftijd (Jouriles et al., 1991; Lee et al., 2005), de leeftijd van 3 tot 7 jaar (O’Leary & Vidair, 2005) en van 12 tot 14 jaar (Cui, Donnellan, & Conger, 2007). Hoe meer onenigheid over de opvoeding de ouders ervaren, hoe meer internaliserend probleemgedrag het kind vertoont. Ook is in het onderzoek van Chen en Johnston (2012) een relatie gevonden tussen onenigheid over de opvoeding tussen ouders en zowel internaliserend- als externaliserend probleemgedrag van het kind, zelfs na controleren van tevredenheid over het huwelijk en effectiviteit van het opvoeden.

Huwelijkstevredenheid en opvoedingsonenigheid bij vaders

Op het gebied van factoren die gerelateerd zijn aan de ontwikkeling van probleemgedrag van kinderen is veel onderzoek gedaan naar moeders (O’Leary & Vidair, 2005), maar nog weinig naar vaders. Vaders spelen echter ook een belangrijke rol in de ontwikkeling van kinderen (Connell & Goodman, 2002). Daarom zijn tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding in de huidige studie bij zowel moeders als vaders onderzocht in relatie tot internaliserend probleemgedrag van het kind.

In onderzoek waaruit blijkt dat tevredenheid over het huwelijk gerelateerd is aan internaliserend probleemgedrag van het kind is alleen onderzoek gedaan naar moeders (o.a. McDonald & Grych, 2006). Er zijn geen onderzoeken gevonden die tevredenheid over het huwelijk in relatie tot internaliserend probleemgedrag hebben onderzocht bij vaders. In een aantal onderzoeken waarbij gevonden is dat onenigheid over de opvoeding gerelateerd is aan het internaliserend probleemgedrag van het kind (Chen & Johnston, 2012; Cui et al., 2007; Lee et al., 2005; O’Leary & Vidair, 2005) is daarentegen onderzoek gedaan naar zowel vaders als moeders. Uit deze onderzoeken is naar voren gekomen dat onenigheid over de opvoeding

van vader ook een rol lijkt spelen in de ontwikkeling van internaliserend probleemgedrag van het kind. In deze onderzoeken zijn echter de gemiddelde scores van vader en moeder samengenomen. In de studies naar tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding in relatie tot internaliserend probleemgedrag van het kind zijn vaders en moeders niet apart onderzocht. In het huidige onderzoek zijn daarom vaders en moeders apart onderzocht om zo het verschil tussen vaders en moeders te onderzoeken.

Er zijn wisselende resultaten gevonden over verschillen tussen vaders en moeders wat betreft tevredenheid over het huwelijk. Zo vond één studie dat vaders en moeders gemiddeld even tevreden zijn over hun huwelijk (Feldman, 2000), terwijl een andere studie vond dat werkende vaders tevredener zijn over hun huwelijk dan werkende moeders (Hill, 2005). Weer een ander onderzoek vond juist dat moeders tevredener zijn over hun huwelijk dan vaders (Stoneman, Brody, & Burke, 1989). Dit betreft echter wel een oude studie. Daarnaast is uit onderzoek gebleken dat ervaren onenigheid over de opvoeding tussen vaders en moeders aan elkaar gerelateerd is (Chen & Johnston, 2012; Lee et al., 2005). Wanneer vader weinig onenigheid over de opvoeding ervaart, ervaart moeder ook weinig onenigheid over de opvoeding. Vanwege de wisselende resultaten uit eerdere onderzoeken over hoe ouders hun huwelijk en onenigheid over de opvoeding van hun kinderen ervaren, wordt in de huidige studie ook onderzocht of er verschillen bestaan tussen vaders en moeders wat betreft tevredenheid over het huwelijk en ervaren onenigheid over de opvoeding in relatie tot internaliserend probleemgedrag.

Doelstelling, onderzoeksvragen en hypothesen

Het doel van de huidige studie is te onderzoeken of tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding gerelateerd zijn aan internaliserende gedragsproblemen van kinderen. Tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding zijn bij zowel vaders als moeders onderzocht. Hoe meer er bekend is over factoren die samenhangen met internaliserend probleemgedrag van het kind, hoe beter ouders geïnformeerd kunnen worden over en geholpen kunnen worden met het voorkomen van mogelijke risico's voor de ontwikkeling van internaliserend probleemgedrag. Hierdoor kan de kans op de ontwikkeling van probleemgedrag voorkomen of verminderd worden.

In het huidige onderzoek zijn drie deelvragen en hypothesen opgesteld. Ten eerste is onderzocht of er een relatie bestaat tussen tevredenheid over het huwelijk van ouders en het internaliserende probleemgedrag van het kind. Aan de hand van eerdere onderzoeken wordt verwacht dat hoe ontevredener vader of moeder is over het huwelijk, hoe meer internaliserend probleemgedrag het kind vertoont. Daarnaast is onderzocht of er een relatie bestaat tussen

onenigheid over de opvoeding tussen ouders en het internaliserend probleemgedrag van het kind. Verwacht wordt dat wanneer ouders meer onenigheid over de opvoeding ervaren, kinderen meer internaliserend probleemgedrag vertonen. Tot slot is onderzocht of er verschillen bestaan tussen vaders en moeders. Hierbij kan geen hypothese worden opgesteld omdat de resultaten uit eerdere onderzoeken geen eenduidig beeld geven.

Methode

Participanten

In de huidige studie zijn data gebruikt van het onderzoek '*Boys Will Be Boys?*'. Dit is een vier jaar durend onderzoek naar verschillen in opvoeding van jongens en meisjes tussen vaders en moeders in relatie tot de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Aan het onderzoek deden 390 gezinnen mee, bestaande uit een vader, een moeder en twee kinderen. Het jongste kind was gedurende het eerste meetmoment 12 maanden oud en het oudste kind gemiddeld 30 tot 42 maanden oud. De helft van de gezinnen had twee kinderen van hetzelfde geslacht en de andere helft twee kinderen van verschillend geslacht. De helft van de gezinnen had een meisje als oudste kind en de andere helft van de gezinnen een jongen als oudste kind. Gezinnen met één verzorgende ouder, kinderen met een mentale of fysieke handicap en ouders die niet in Nederland waren geboren of geen Nederlands spraken zijn uitgesloten van deelname aan het onderzoek.

De gezinnen zijn geworven door het sturen van brieven naar de gezinnen die voldeden aan de selectiecriteria, via de gemeentelijke basisadministratie. De gezinnen kwamen vooral uit gemeenten in het westen van Nederland. In de brieven stond de vraag of het gezin bericht terug wilde sturen met hun contactgegevens wanneer zij deel wilden nemen aan het onderzoek. Daarbij gaf het gezin toestemming hen twee keer per jaar te mogen bezoeken; één bezoek met vader en de kinderen en één bezoek met moeder en de kinderen.

Voor de huidige studie zijn data gebruikt van 100 gezinnen uit het tweede onderzoeksjaar van het '*Boys Will Be Boys?*' project. Er is in het huidige onderzoek gebruik gemaakt van data van de vader, moeder en het oudste kind. De leeftijd van de kinderen lag tussen de 4 en 5 jaar ($M = 4.07$, $SD = 0.29$). De steekproef bestond voor 50% uit jongens. De leeftijd van de vaders lag tussen de 27 en 51 jaar ($M = 38.21$ jaar, $SD = 5.02$) en van moeders lag de leeftijd tussen 28 en 47 ($M = 35.65$, $SD = 4.01$). Van de ouders was 80% getrouwd, had 6% een geregistreerd partnerschap, 8% een samenlevingscontract en was 6% ongehuwd. Van de vaders was 73% hoog opgeleid (hbo of universiteit) en bij moeders was dit 77%. Van de moeders had 21% een middelbaar opleidingsniveau (mbo, havo of vwo) en van

de vaders 22%. Een klein percentage, 2% van de moeders en 5% van de vaders, was laag opgeleid (mavo of alleen lagere school).

Procedure

De gezinnen die hadden toegestemd aan het onderzoek mee te doen zijn vier jaar lang twee keer per jaar thuis bezocht, door twee onderzoekers van de Universiteit Leiden. De bezoeken bestonden uit één bezoek met de moeder en de kinderen en één bezoek met vader en de kinderen. Tijdens deze bezoeken zijn observaties uitgevoerd bij zowel de ouder met één van de kinderen als bij de ouder met beide kinderen samen. Met de observatietaken zijn onder andere sensitiviteit en non-intrusiviteit van de ouder en prosociaal gedrag van het kind gemeten. Ook zijn er tijdens de bezoeken computertaken afgenomen bij de ouders en de kinderen. Met de computertaken is onder andere het inhibitievermogen van ouder en kind gemeten. Naast de huisbezoeken vulden vaders en moeders twee vragenlijsten per jaar in, één over het oudste kind en één over het jongste kind, die onder andere het probleemgedrag van het kind maten. In beide vragenlijsten stonden ook vragen over de ouders zelf, waaronder vragen over de tevredenheid over het huwelijk. Aan het einde van elk huisbezoek kregen alle kinderen (ook eventueel een derde of vierde kind) een cadeautje als bedankje. De ouders kregen daarnaast jaarlijks een bijdrage.

Meetinstrumenten

Internaliserend probleemgedrag. De Preschool Child Behaviour Checklist (CBCL/1.5-5, Achenbach & Rescorla, 2000) is gebruikt om internaliserend probleemgedrag van het kind te meten. In de CBCL/1.5-5 zijn 100 gedragingen omschreven waarbij de ouder moet aangeven of deze in de afgelopen twee maanden aanwezig waren bij het kind. Deze vragenlijst meet zowel internaliserende als externaliserende gedragsproblemen. In het huidige onderzoek is alleen gebruikt gemaakt van de schaal internaliserende gedragsproblemen die bestaat uit de subschalen depressie, bestaande uit 10 items, en angst, bestaande uit 9 items. Voorbeeldgedragingen zijn: *'Is uw kind bang om nieuwe dingen te proberen'* en *'Heeft uw kind last van nachtmerries'*. Zowel vader als moeder hebben deze stellingen beantwoord aan de hand van een 3-punts Likertschaal waarbij een 0 staat voor *'niet waar'*, een 1 voor *'een beetje/soms waar'* en een 2 voor *'(vaak) waar'* (Van Zeijl et al., 2006). Over alle items is een gemiddelde berekend. Een hogere score staat voor meer internaliserend probleemgedrag. De range van mogelijke scores op internaliserende probleemgedrag was 0 tot 2. De Cronbach's alpha voor moeders was .81 en voor vaders .83. Omdat de scores op internaliserende

probleemgedrag van vader en van moeder significant correleerden ($r(98) = .65, p < .01$) is er van de scores één gemiddelde score gemaakt.

Tevredenheid over het huwelijk. Om tevredenheid over het huwelijk van de ouders te meten is gebruik gemaakt van de Maudsley Marital Questionnaire (MMQ). De MMQ bestaat uit tien items die gaan over de seksuele- en algemene tevredenheid over de relatie (Arrindell, Boelens, & Lambert, 1983). Zowel vader als moeder hebben deze vragenlijst ingevuld. Voorbeeldvragen zijn: *‘Is uw partner voor u als persoon aantrekkelijk’* en *‘Hoe vaak bezoekt u vrienden of houdt u zich bezig met vrijetijdsbesteding’*. De vragen zijn beantwoord aan de hand van een 9-punts Likertschaal waarbij een 0 staat voor *zeer tevreden* en een 8 voor *zeer ontevreden*. Over de scores van alle items is één gemiddelde score berekend. Hoe hoger de score, hoe groter de ontevredenheid over het huwelijk. De range van mogelijke scores die behaald konden worden was 0 tot 8. De interne consistentie (Cronbach’s Alpha) voor moeder was .87 en voor vader .88.

Onenigheid over de opvoeding. Om onenigheid over de opvoeding tussen beide ouders te meten, is gebruik gemaakt van de Child Rearing Disagreement Scale (CRDS, Jouriles et al., 1991). De CRDS bestaat uit 21 items die zijn ingevuld door zowel vader als moeder. Een voorbeeldvraag is: *‘Hij/zij stond toe dat onze kinderen een bende van het huis maakten’* (O’Leary & Vidair, 2005). De ouders hebben de items ingevuld door middel van een 6-puntsschaal waarbij een 1 staat voor *‘nooit’* en waarbij een 6 staat voor *‘dagelijks’* (O’Leary & Vidair, 2005). De ouders gaven eerst aan of de stelling wel of niet voorkwam in de afgelopen zes maanden. Kwam de stelling voor dan gaven de ouder aan de hand van de 6-puntsschaal aan in hoeverre de ouder zich hieraan stoorde. Kwam de stelling de afgelopen zes maanden niet voor dan vulden de ouders *‘nee’* in en hoefden zij verder niks meer in te vullen. Over alle items is een somscore berekend voor vaders en moeders apart. Een hogere score staat voor meer onenigheid over de opvoeding tussen de ouders (Chen & Johnston, 2012). De range van mogelijke scores die behaald konden worden was 0 tot 126. De interne consistentie (Cronbach’s Alpha) van moeder was .87 en van vader .86.

Statistische analyses

Met een meervoudige regressieanalyse is onderzocht of tevredenheid over het huwelijk van vader en moeder samenhangt met het internaliserende probleemgedrag van het kind. Internaliserend probleemgedrag van het kind was hierbij de afhankelijke variabele en Tevredenheid over het huwelijk van vader en moeder de onafhankelijke variabele. Met een tweede meervoudige regressieanalyse is onderzocht of onenigheid over de opvoeding van vader en moeder samenhangt met het internaliserende probleemgedrag van het kind.

Internaliserend probleemgedrag van het kind was de afhankelijke variabele en Onenigheid over de opvoeding van vader en moeder de onafhankelijke variabele.

Om een regressieanalyse uit te voeren moet er aan een aantal voorwaarden zijn voldaan. Zo moeten alle variabelen, Tevredenheid over het huwelijk van vader en moeder, Onenigheid over de opvoeding van vader en moeder en Internaliserende probleemgedrag van het kind, een interval- of ratioschaal hebben. Dit was in het huidige onderzoek het geval. De onafhankelijke variabelen, Tevredenheid over het huwelijk van vader en moeder en Onenigheid over de opvoeding van vader en moeder, moeten niet hetzelfde meten. De correlatie tussen de variabelen Tevredenheid over het huwelijk en Onenigheid over de opvoeding was lager dan .90 (vader $r(98) = .52, p < .01$ en moeder $r(98) = .68, p < .01$). Er was geen sprake van colineariteit.

De variabelen, Tevredenheid over het huwelijk van vader en moeder, Onenigheid over de opvoeding van vader en moeder en Internaliserende probleemgedrag van het kind, moeten daarnaast normaal verdeeld zijn. Deze variabelen waren echter niet normaal verdeeld. Internaliserend probleemgedrag van het kind had een scheve verdeling naar rechts en was gepiekt. Dit werd veroorzaakt door vier uitbijters. Tevredenheid over het huwelijk van vader en moeder was ook scheef naar rechts en gepiekt. Dit werd veroorzaakt door acht uitbijters op Tevredenheid over het huwelijk van vader en drie op Tevredenheid over het huwelijk van moeder. Tot slot was Onenigheid over de opvoeding van vader en moeder ook scheef naar rechts en gepiekt. Dit werd veroorzaakt door drie uitbijter op Tevredenheid over het huwelijk van vader en vier op Tevredenheid over het huwelijk van moeder. De analyses zijn zowel met als zonder de uitbijters uitgevoerd. Omdat er geen verschillen in resultaten zijn gevonden, zijn de uitbijters niet uit de steekproef verwijderd.

Andere assumpties voor een multi-pele regressieanalyse zijn dat de residuen normaal verdeeld moeten zijn en dat er sprake moet zijn van homoscedasticiteit. Aan beide voorwaarden is voldaan. De laatste assumptie waaraan is voldaan is dat er een lineair verband moet bestaan tussen Tevredenheid van vader en moeder, Onenigheid over de opvoeding van vader en moeder en Internaliserend probleemgedrag van het kind.

Resultaten

Data-inspectie

In Tabel 1 zijn de beschrijvende statistieken van de variabelen Tevredenheid over het huwelijk van vader en moeder, Onenigheid over de opvoeding van vader en moeder en Internaliserend probleemgedrag van het kind weergegeven. Op geen van de variabelen waren missende waarden. De scores van Tevredenheid over het huwelijk van vader en moeder

verschilden significant van elkaar ($t(99) = 6,85, d = .11, p < .01$). Moeders ($M = 1.27, SD = 0.91$) waren gemiddeld meer ontevreden over het huwelijk dan vaders ($M = 1.17, SD = 0.97$). Ook bestond er een significant verschil tussen de scores van Onenigheid over de opvoeding van vader en moeder ($t(99) = 6,64, d = .45, p < .01$). Moeders ($M = 21.72, SD = 15.37$) scoorden hoger op onenigheid over de opvoeding dan vader ($M = 15.58, SD = 11.79$).

Tabel 1.

Beschrijvende Statistieken van Ontevredenheid over het Huwelijk van Vader en Moeder, Onenigheid over de Opvoeding van Vader en Moeder en Internaliserend Probleemgedrag van het Kind (N=100).

	Range	M	SD
Ontevredenheid huwelijk vader	0- 5.90	1.17	0.97
Ontevredenheid huwelijk moeder	0- 4.90	1.27	0.91
Onenigheid over de opvoeding vader	0- 61.00	15.58	11.79
Onenigheid over de opvoeding moeder	0- 80.00	21.72	15.37
Internaliserende probleemgedrag kind	0- 1.44	0.36	0.24

In Tabel 2 zijn de correlaties tussen tevredenheid over het huwelijk van vader en moeder, onenigheid over de opvoeding van vader en moeder en internaliserend probleemgedrag van het kind weergegeven. Er is een positieve samenhang gevonden tussen tevredenheid over het huwelijk van vader en tevredenheid over het huwelijk van moeder ($r(98) = 0.56, p < .01$) en tussen onenigheid over de opvoeding van vader en onenigheid over de opvoeding van moeder ($r(98) = 0.45, p < .01$). Wanneer vaders tevredener waren over hun huwelijk, waren moeders ook tevredener over hun huwelijk en wanneer vaders meer onenigheid over de opvoeding ervoeren, ervoeren moeders tevens meer onenigheid over de opvoeding. Ook zijn er een positieve verbanden gevonden tussen tevredenheid over het huwelijk van vader en de onenigheid over de opvoeding van vader ($r(98) = 0.52, p < .01$) en moeder ($r(98) = 0.37, p < .01$) en tussen tevredenheid over het huwelijk van moeder en onenigheid over de opvoeding van vader ($r(98) = 0.44, p < .01$) en moeder ($r(98) = 0.68, p < .01$). Hoe minder tevreden vaders waren over het huwelijk, hoe meer onenigheid over de opvoeding vaders en moeders ervoeren. Wanneer moeders meer ontevreden waren over het huwelijk, ervoeren vaders en moeders meer onenigheid over de opvoeding. In Tabel 2 is te zien dat er geen significante samenhang is gevonden tussen tevredenheid over het huwelijk van vader en moeder en internaliserend probleemgedrag van het kind en tussen onenigheid over de opvoeding van vader en moeder en internaliserend probleemgedrag van het kind.

Tabel 2.

Correlaties tussen Tevredenheid over het Huwelijk van Vader en Moeder, Onenigheid over de Opvoeding van Vader en Moeder en Internaliserende Probleemgedrag van het Kind (N=100).

	1.	2.	3.	4.
1. Tevredenheid huwelijk vader				
2. Tevredenheid huwelijk moeder	.56**			
3. Onenigheid over de opvoeding vader	.52**	.44**		
4. Onenigheid over de opvoeding moeder	.37**	.68**	.45**	
5. Internaliserend probleemgedrag kind	.18	.16	.12	.13

** $p < .01$

Tevredenheid over het huwelijk en internaliserend probleemgedrag van het kind

Er zijn twee multiële regressieanalyses uitgevoerd om te onderzoeken of tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding van vaders en moeders het internaliserende probleemgedrag van het kind voorspelden. Met de eerste multiële regressieanalyse is onderzocht of tevredenheid over het huwelijk van vader en moeder het internaliserende probleemgedrag van het kind voorspelde. Uit de analyse bleek dat het hele model niet significant was ($R^2 = .19$, $F(2,97) = 1.79$, $p = .17$). Tevredenheid van moeder over het huwelijk was geen significante voorspeller van internaliserend probleemgedrag van het kind ($\beta = .02$, $t(99) = 0.71$, $p = .48$). Ook tevredenheid van vader over het huwelijk was geen significante voorspeller van internaliserend probleemgedrag van het kind ($\beta = .03$, $t(99) = 1.05$, $p = .30$).

Onenigheid over de opvoeding en internaliserend probleemgedrag van het kind

Met de tweede multiële regressieanalyse is onderzocht of onenigheid over de opvoeding van vader en moeder voorspellers waren van internaliserend probleemgedrag van het kind. Ook hier was het hele model niet significant ($R^2 = .15$, $F(2,96) = 1.06$, $p = .35$). Zowel onenigheid over de opvoeding van moeder ($\beta = .10$, $t(98) = 0.86$, $p = .40$) als onenigheid over de opvoeding van vader ($\beta = .08$, $t(98) = 0.67$, $p = .51$) waren geen significante voorspellers van het internaliserend probleemgedrag van het kind.

Discussie

In de huidige studie is onderzocht of tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding van ouders gerelateerd zijn aan internaliserend probleemgedrag van het kind. Ook is onderzocht of er verschillen bestaan tussen vaders en moeders met betrekking tot

tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding. Er is in deze studie geen relatie gevonden tussen tevredenheid over het huwelijk van vaders en moeders en internaliserend probleemgedrag van het kind. Daarnaast is er geen samenhang gevonden tussen onenigheid over de opvoeding van beide ouders en het internaliserende probleemgedrag van het kind. Bij zowel vaders als moeders was tevredenheid over het huwelijk wel positief gerelateerd aan de ervaren onenigheid over de opvoeding van vaders en moeders. Vaders waren in deze studie daarnaast tevredener over het huwelijk en ervoeren minder onenigheid over de opvoeding dan moeders.

Tevredenheid over het huwelijk en internaliserend probleemgedrag van het kind

In tegenstelling tot de hypothese is er in deze studie geen samenhang gevonden tussen tevredenheid over het huwelijk van zowel vader als moeder en het internaliserende probleemgedrag van het kind. In eerder onderzoek is gevonden dat kinderen die meer blootgesteld worden aan conflicten van hun ouders meer internaliserende gedragsproblemen vertonen dan kinderen die minder worden blootgesteld aan conflicten van hun ouders (McDonald & Grych, 2006). Ouders die ontevreden zijn over hun huwelijk hebben vaker conflicten over de relatie met elkaar dan ouders die tevreden zijn over hun huwelijk (Gottman & Levenson, 1992; Howes & Markman, 1989). Wanneer het kind wordt blootgesteld aan conflicten van de ouders, kan hij of zij zich terugtrekken (O'Leary & Vidair, 2005). Wanneer ouders ontevreden zijn over het huwelijk maar dit niet laten blijken aan het kind, kan het dat het kind niet doorheeft dat zijn of haar ouders problemen hebben. De ouders geven op deze manier geen slecht voorbeeld aan de kinderen. Daarnaast ervaren de kinderen hierdoor minder stress dan kinderen die veel worden blootgesteld aan conflicten van hun ouders want veel conflicten tussen ouders kan stress veroorzaken (Emery, 1982). Wanneer kinderen minder stress ervaren maken zij ook minder kans op de ontwikkeling van gedragsproblemen (Baker et al., 2003).

Mogelijk is ontevredenheid over het huwelijk alleen gerelateerd aan de ontwikkeling van probleemgedrag van het kind als er veel conflicten zijn tussen de ouders waaraan het kind wordt blootgesteld. In het huidige onderzoek waren er veel vaders en moeders die (zeer) tevreden over het huwelijk waren en maar weinig die (zeer) ontevreden waren. Hierdoor was er weinig spreiding in de data waardoor er minder kans is op het vinden van een significant effect. Daarnaast waren er in de steekproef weinig ouders die erg ontevreden waren over hun huwelijk. Hierdoor is er minder kans dat de kinderen blootgesteld worden aan conflicten van de ouders en daarbij dus minder kans op stress voor zowel de ouders als de kinderen. In de steekproef van eerder onderzoek waren wel meer ontevreden ouders (McDonald & Grych,

2006). Daardoor was er een grotere verdeling in de data en daardoor is een significant effect tussen tevredenheid over het huwelijk en internaliserend probleemgedrag mogelijk wel gevonden.

Onenigheid over de opvoeding en internaliserend probleemgedrag van het kind

Naast tevredenheid van ouders over het huwelijk is in deze studie onderzocht of onenigheid over de opvoeding tussen ouders gerelateerd is internaliserend probleemgedrag van het kind. Verwacht werd dat onenigheid over de opvoeding positief gerelateerd is aan internaliserende gedragsproblemen van het kind. Dit omdat uit eerdere onderzoeken is gebleken dat hoe meer onenigheid over de opvoeding ouders ervaren, hoe meer internaliserend probleemgedrag het kind vertoont (Chen & Johnston, 2012; Cui et al., 2007; Jouriles et al., 1991; Lee et al., 2005; O'Leary & Vidair, 2005). In het huidige onderzoek was onenigheid over de opvoeding, daarentegen, niet gerelateerd aan internaliserende gedragsproblemen van het kind. Dit kan liggen aan het feit dat de kinderen uit het huidige onderzoek niet weten dat hun ouders het niet met elkaar eens zijn over de opvoeding als zij niet blootgesteld zijn aan het conflict van hun ouders. In het huidige onderzoek waren er, net als bij huwelijkstevredenheid, weinig ouders die veel onenigheid ervoeren. Hierdoor was er weinig spreiding in de data en was er dus minder kans op het vinden van een significant effect. Wellicht wanneer er meer ouders waren geweest die veel onenigheid over de opvoeding ervoeren dat er een grotere verdeling in de data zou zijn en een significant effect tussen onenigheid over de opvoeding en internaliserend probleemgedrag wel zou zijn gevonden.

Kinderen hebben daarnaast mogelijk geen last van het conflict van hun ouders wanneer de kinderen de onenigheid over de opvoeding niet ervaren of wanneer ouders de onenigheid samen oplossen en dit niet ten koste gaat van (consistentie in) de opvoeding. Uit eerder onderzoek is namelijk gebleken dat inconsistent opvoeden samenhangt met meer probleemgedrag bij kinderen (Gardner, 1989). Ouders die veel met elkaar in conflict zijn, zijn inconsistenter in opvoeden dan ouders die weinig met elkaar in conflict zijn (Emery, 1982). Inconsistent opvoeden is een mediërende factor tussen huwelijksconflict en gedragsproblemen bij kinderen (Emery, 1982). Wanneer onenigheid over de opvoeding niet gepaard gaat met inconsistent opvoeden is er minder kans op de ontwikkeling van gedragsproblemen bij kinderen.

Een andere mogelijke reden dat er geen relatie is gevonden tussen zowel huwelijkstevredenheid als onenigheid over de opvoeding van ouders en internaliserend probleemgedrag van het kind is dat internaliserend probleemgedrag van kinderen minder

zichtbaar is bij jonge kinderen, in de leeftijd van vier tot vijf jaar, dan bij kinderen die ouder zijn dan vijf jaar (Gardner & Shaw, 2008). Mogelijk waren de kinderen in de huidige steekproef te jong waardoor internaliserend gedragsproblemen voor de ouder nog moeilijk te herkennen zijn. Hierdoor zijn er mogelijk weinig kinderen die hoog scoorden op internaliserende gedragsproblemen waardoor de spreiding in de steekproef klein was. Dit verkleint de kans op het vinden van een significant effect. Daarnaast zijn alle variabelen gelijktijdig gemeten. Mogelijk zijn tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding wel gerelateerd aan internaliserend probleemgedrag van het kind wanneer probleemgedrag bij het kind op een latere leeftijd gemeten zou zijn zoals uit eerdere onderzoeken naar voren is gekomen (Cui et al., 2007; McDonald & Grych, 2006).

Verschillen tussen vaders en moeders

Tot slot is onderzoek gedaan naar het verschil tussen vaders en moeders met betrekking tot huwelijkstevredenheid en opvoedingsonenigheid. In deze studie waren vaders tevredener over hun huwelijk dan moeders. Dit komt overeen met eerder onderzoek naar werk-familie relaties bij vaders en moeders uitgevoerd door Hill (2005). Daarnaast ervoeren vaders minder onenigheid over de opvoeding dan moeders. Vaders werken gemiddeld meer uren dan moeders (Hill, 2005) en investeren minder tijd in het verzorgen van het kind en in het huishouden (Hill, 2005). Mogelijk zijn vaders hierdoor minder bezig met hoe het er thuis aan toe gaat dan moeders en zijn daardoor tevredener over het huwelijk en ervaren daardoor minder onenigheid over de opvoeding dan moeders.

In de huidige studie zijn, naast verschillen tussen vaders en moeders, ook overeenkomsten tussen vaders en moeders gevonden. Wanneer vaders tevredener zijn over hun huwelijk, zijn moeders ook tevredener over hun huwelijk en ervaren zowel vaders als moeders minder onenigheid over de opvoeding. Wanneer moeders ontevredener zijn over het huwelijk, ervaren vaders en moeders eveneens meer onenigheid over de opvoeding. Dit komt overeen met eerder onderzoek naar de relatie tussen onenigheid over opvoeding tussen ouders (Lee et al. 2005). De relatie tussen tevredenheid over het huwelijk en de ervaren onenigheid over de opvoeding van ouders kan mogelijk verklaard worden door het feit dat ouders die meer onenigheid over de opvoeding ervaren meer conflicten met elkaar hebben dan ouders die weinig onenigheid over de opvoeding hebben (Emery, 1982). Ouders die veel conflicten met elkaar hebben, zijn minder tevreden over hun huwelijk dan ouders die weinig conflicten hebben (Gottman & Levenson, 1992; Howes & Markman, 1989). Tevredenheid over het huwelijk hangt dus samen met onenigheid over de opvoeding.

Beperkingen, sterke punten en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Dit onderzoek heeft een aantal beperkingen. In het huidige onderzoek bestaat het grootste deel van de steekproef uit gezinnen met een hoge sociaal economische status (SES). Van de vaders was 73% hoog opgeleid en van de moeders 77%. Slechts een klein deel van de gezinnen had een lage SES; 5% van de vaders en 2% van de moeders waren laag opgeleid. Als er meer lagere SES gezinnen aan het onderzoek hadden meegedaan, zou de steekproef meer divers zijn waardoor de spreiding in internaliserend probleemgedrag bij kinderen, tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding bij ouders in de steekproef groter zou zijn. Om de generaliseerbaarheid van de steekproef te vergroten is het nodig dat toekomstige studies meer participanten met een lage SES en gezinnen met diverse culturele achtergronden onderzoeken.

Daarnaast is in het huidige onderzoek alleen gebruik gemaakt van vragenlijsten. Ouders kunnen bij het invullen van vragenlijsten sociaal wenselijke antwoorden geven. Dit kan leiden tot een vertekende score van internaliserend probleemgedrag van het kind. Wanneer andere personen uit de omgeving van het kind, bijvoorbeeld leerkrachten, de vragenlijsten ook zouden invullen zou er wellicht een meer objectieve score op het internaliserende probleemgedrag van het kind uit kunnen komen. Dit geldt niet alleen voor de internaliserende probleemgedrag score, maar ook voor tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding. Data verzamelen door middel van observaties zal bij vervolgonderzoeken kunnen zorgen voor objectievere scores dan alleen het gebruik van vragenlijsten.

Een laatste beperking van dit onderzoek is dat er alleen uitspraken gedaan kunnen worden over de samenhang van de variabelen en niet over de richting van de verbanden omdat de variabelen gelijktijdig gemeten zijn. Om uitspraken te kunnen doen over de richting van de verbanden is meer longitudinaal en experimenteel onderzoek nodig.

Het huidige onderzoek heeft naast de beperkingen een aantal sterke punten. In dit onderzoek zijn zowel vaders als moeders betrokken. Op het gebied van factoren die gerelateerd zijn aan de ontwikkeling van probleemgedrag van kinderen is er nog maar weinig onderzoek gedaan naar vaders. Naast moeders spelen vaders echter ook een belangrijke rol in de ontwikkeling van kinderen (Connell & Goodman, 2002). Deze studie is een aanvulling op bestaand onderzoek, omdat er nog maar weinig bekend is over de invloed van vaders wat betreft huwelijkstevredenheid en opvoedingsonenigheid op internaliserend probleemgedrag van kinderen. Daarnaast is er tot op heden weinig onderzoek gedaan naar verschillen tussen vaders en moeders met betrekking tot huwelijkstevredenheid en opvoedingsonenigheid. De onderzoeksresultaten van studies naar dergelijke verschillen zijn zeer uiteenlopend. Daarom is

in dit onderzoek getracht kennis over dit onderwerp te versterken in aanvulling op reeds gedane onderzoeken.

Aan de hand van de beperkingen van het huidige onderzoek kan een aantal aanbevelingen worden gedaan voor toekomstig onderzoek. Er is in deze studie alleen onderzoek gedaan naar internaliserend probleemgedrag. Het is interessant om in vervolgonderzoek zowel te richten op internaliserend- als op externaliserend probleemgedrag. Zo kan onderzocht worden of er verschillen bestaan in de relatie tussen tevredenheid over het huwelijk en onenigheid over de opvoeding en internaliserend- en externaliserend probleemgedrag. Daarnaast bestond de steekproef van dit onderzoek uit jonge kinderen. Internaliserend probleemgedrag is minder zichtbaar bij jonge kinderen dan bij oudere kinderen (Gardner & Shaw, 2008). Dit omdat jonge kinderen nog niet altijd in staat zijn de internaliserende problemen verbaal te uiten (Campbell, 1995). Een aanbeveling voor toekomstig onderzoek is daarom uitbreiding naar kinderen in verschillende leeftijdscategorieën. Daarnaast is in eerder onderzoek gevonden dat kinderen meer internaliserend probleemgedrag laten zien wanneer zij zichzelf de oorzaak van conflicten tussen ouders voelen (McDonald & Grych, 2006). In vervolg onderzoek kan het interessant zijn ook de mate waarin het kind zichzelf verantwoordelijk voelt voor het conflict van zijn of haar ouders te onderzoeken in relatie tot internaliserend probleemgedrag van het kind.

Conclusie

Bij zowel vaders als moeders was tevredenheid over het huwelijk positief gerelateerd aan de ervaren onenigheid over de opvoeding van vaders en moeders. Daarnaast waren vaders in deze studie tevredener over het huwelijk en ervoeren minder onenigheid over de opvoeding dan moeders. In tegenstelling tot eerdere studies is er in deze studie geen relatie gevonden tussen zowel tevredenheid over het huwelijk als onenigheid over de opvoeding van vaders en moeders en internaliserend probleemgedrag van het kind. De aanbevelingen voor toekomstig onderzoek kunnen mogelijk bijdragen om een beter inzicht te krijgen in deze relaties.

Referenties

- Achenbach, T. M., & Rescorla, L. A. (2000). *Manual for the ASEBA preschool forms and profiles*. Burlington, VT: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Arrindell, W. A., Boelens, W., & Lambert, H. (1983). On the psychometric properties of the Maudsley Marital Questionnaire (MMQ): Evaluation of self-ratings in distressed and 'normal' volunteer couples based on the Dutch version. *Personality and Individual Differences, 3*, 293-306. doi: 10.1016/0191-8869(83)90151-4
- Baker, B. L., McIntyre, L. L., Blacher, J., Crnic K., Edelbrock, C., & Low, C. (2003). Preschool children with and without developmental delay: Behaviour problems and parenting stress over time. *Journal of Intellectual Disability Research, 47*, 217-230. doi: 10.1046/j.1365-2788.2003.00484.x
- Bagwell, C. L., Newcomb, A. F., & Bukowski, W. M. (1998). Preadolescence friendship and peer rejection as predictors of adult adjustment. *Child Development, 69*(1), 140-153. doi: 10.1111/j.1467-8624.1998.tb06139.x
- Bell, R. Q., & Chapman, M. (1986). Child effects studies using experimental or brief longitudinal approaches to socialization. *Developmental Psychology, 22*, 595-603. doi: 10.1037/0012-1649.22.5.595
- Block, J. H., Block, J., & Morrison, A. (1981). Parental agreement-disagreement on child-rearing orientations and gender-related personality correlates in children. *Child Development, 52*, 965-974. doi: 10.2307/1129101
- Buist, K. L., Dekovic, M., Meeus, W., van Aken, M. A. G. (2004). The reciprocal relationship between early adolescent attachment and internalizing and externalizing problem behavior. *Journal of Adolescence, 27*, 251-266. doi: 10.1016/j.adolescence.2003.11.012
- Campbell, S. B. (1995). Behavior problems in preschool children: A review of recent research. *Journal Child Psychological Psychiatry, 36* (1), 113-149. doi: 10.1111/j.1469-7610.1995.tb01657.x
- Chen, M., & Johnston, C. (2012). Interparent childrearing disagreement, but not dissimilarity, predicts child problems after controlling for parenting effectiveness. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 41*, 189-201. doi: 10.1080/15374416.2012.651997
- Connell, A. M., & Goodman, S. H. (2002). Association between psychopathology in fathers versus mothers and children's internalizing and externalizing behavior problems: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 128*(5), 746-773. doi: 10.1037/0033-2909.128.5.746

- Cui, M., Donnellan, M. B., & Conger, R. D. (2007). Reciprocal influences between parents' marital problems and adolescent internalizing and externalizing behavior. *Developmental Psychology, 43*(6), 1544-1552. doi: 10.1037/0012-1649.43.6.1544
- Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shephard, S. A., Reiser, M., Murphy, B. C., Losoya, S. H., & Guthrie, K. (2001). The relations of regulation and emotionality to children's externalizing and internalizing problem behavior. *Child Development, 74* (4), 1112-1134. doi: 10.1111/1467-8624.00337
- Emery, R. E. (1982). Interparental conflict and the children of discord and divorce. *Psychological Bulletin, 92*(2), 310-330. doi: 10.1037/0033-2909.92.2.310
- Feldman, R. (2000). Parents' convergence on sharing and marital satisfaction, father involvement, and parent-child relationship at the transition to parenthood. *Infant Mental Health Journal, 21*(3), 176-191. doi: 10.1002/1097-0355(200007)21:3<176::AID-IMHJ3>3.0.CO;2-4
- Gardner, F. E. M. (1989). Inconsistent parenting: Is there evidence for a link with children's conduct problems? *Journal of Abnormal Child Psychology, 17*(2), 223-233 . doi: 10.1007/bf00913796
- Gardner, F., & Shaw, D. S. (2008). *Behaviour problems of infancy and preschool children (0-5)*. In M. Rutter (red), *Rutter's child and adolescent psychiatry* (pp. 882-893).
- Gottman, J. M., & Levenson, R. W. (1992). Marital processes predictive of later dissolution: Behaviour, physiology, and health. *Journal of Personality and Social Psychology, 63*(2), 221-233. doi: 10.1037/0022-3514.63.2.221
- Henricsson, L., & Rydell, A. (2006). Children with behaviour problems: The influence of social competence and social relations on problem stability, school achievement and peer acceptance across the first six years of school. *Infant and Child Development, 15*, 347-366. doi: 10.1002/icd.448
- Hill, E. J. (2005). Work-family facilitation and conflict, working fathers and mothers, work-family stressors and support. *Journal of Family Issues, 26*, 793-819. doi: 10.1177/0192513X05277542
- Howes, P., & Markman, H. J. (1989). Marital quality and child functioning: A longitudinal investigation. *Child Development, 60*, 1044-1051. doi: 10.1111/j.1467-8624.1989.tb03535.x
- Jouriles, E. N., Murphy, C. M., Farris, A. M., Smith, D. A., Richters, J. E., & Waters, E. (1991). Marital adjustment, parental disagreements about child rearing, and behavior problems in boys: Increasing the specificity of the marital assessment. *Child Development, 62*, 1424-1433. doi: 10.1111/j.1467-8624.1991.tb01615.x

- Lee, C. M., Beauregard, C., & Bax, K. A. (2005). Child-related disagreements, verbal aggression, and children's internalizing and externalizing behaviour problems. *Journal of Family Psychology, 19*, 237-245. doi: 10.1037/0893-3200.19.2.237
- McDonald, R., & Grych, J. H. (2006). Young children's appraisals of interparental conflict: Measurement and links with adjustment problems. *Journal of Family Psychology, 20*, 88-99. doi: 10.1037/0893-3200.20.1.88
- O'Leary, S. G., & Vidair, H. B. (2005). Marital adjustment, child-rearing disagreements, and overreactive parenting: Predicting child behavior problems. *Journal of Family Psychology, 19*, 208-216. doi: 10.1037/0893-3200.19.2.208
- Olson, S. H., & Rosenblum, K. (1998). Preschool antecedents of internalizing problems in children beginning school: The role of social maladaptation. *Early Education & Development, 9*(2), 117-129. doi:10.1207/s15566935eed0902_1
- Prior, M. (1996). *Understanding specific learning difficulties*. East Sussex, UK: Psychology Press, Publishers.
- Reijntjes, A., Kamphuis, J. H., Prinzie, P., & Telch, M. J. (2010). Peer victimization and internalizing problems in children: A meta-analysis of longitudinal studies. *Child Abuse & Neglect, 34*, 244-252. doi: 10.1016/j.chiabu.2009.07.009
- Roach, A. K., Frazier, L. P., & Bowden, S. R. (1981). The marital satisfaction scale: Development of a measure for intervention research. *Journal of Marriage and Family, 43*(3), 537-546. doi: 10.2307/351755
- Stoneman, Z., Brody, G. H., & Burke, M. (1989). Marital quality, depression, and inconsistent parenting: Relationship with observed mother-child conflict. *American Journal of Orthopsychiatry, 59*(1), 105-117. doi: 10.1111/j.1939-0025.1989.tb01639.x
- Van der Valk, J. C., Verhulst, F. C., & Boomsma, D. I. (1998). Quantitative genetic analysis of internalising and externalising problems in a large sample of 3-year-old twins. *Twin Research, 1*, 25-33. doi: <http://dx.doi.org/10.1375/136905298320566456>
- Van Zeijl, J., Mesman, J., Stolk, M.N., Alink, L.R.A., Van IJzendoorn, M.H., Bakermans-Kranenburg, M.J., Juffer, F., & Koot, H.M. (2006). Terrible ones? Assessment of externalizing behaviours in infancy with the child behaviour checklist. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 47*, 801-810. doi: 10.1111/j.1469-7610.2006.01616.x